

ROMANIN KONUSU: Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat romanının konusu, Talat Bey ile Fitnat Hanım'ın sonu hüsranla biten aşklarının acıklı hikâyesidir.

ROMANIN ÖZETİ:

Talat, bir kalemde çalışmaktadır, işe gider gelirken tütün almak için uğradığı Hacı Babanın dükkanında onun üvey kızı Fitnat'ı görür ve ona aşık olur. Fitnat da kafes aralıklarından gördüğü Talat'a aşık olmuştur.

Titiz ve huysuz bir adam olan Hacı Babanın, evlatlığının dışarıya çıkıp kimseyle görüşmesine izin vermediğini ğrenen Talat, tek çareyi Fitnat'a nakış gösteren Şerife Kadınla tanışmakta bulur. Bunun için de kız kılığına girerek ve Ragibe adını alarak Şerife Kadının evine nakış öğrenmeye gider. Şerife Kadın, Fitnat'la Ragibe'yi tanıştırır.

Talat, Fitnat'ın da kendisine aşık olduğunu anlayınca, ona kendisini Talat'ın kız kardeşi olarak tanıtır. Talat her gün kıyafet değiştirerek Fitnat'ın evine gitmektedir.

Şerife Kadın, Üsküdar'da Toptaşı'nda bir konak sahibi zengin ve dul bir adam olan Ali Bey'le Fitnat'ı evlendirmeyi düşünür. Fitnat ise bu haberi duyunca çılgına döner. Ragibe'ye bu haberi verdiği gün gerçek ortaya çıkar: Ragibe, Talat'ın kendisidir. İki genç şayet evlenemeyecek olurlarsa intihar etmeye karar verirler.

Fitnat'a evdekiler bir hile yapar ve onu Ali Beyle nikahlarlar ve yazlığa gidiyoruz diyerek düğün evine götürürler. Gerçeğin farkına varan Fitnat, kendini Ali Bey'e teslim etmez. Aralarındaki tartışma esnasında Ali Bey, Fitnat'ın boğazından kopan ve elinde kalan muskayı açıp okuduğunda onun öz kızı olduğunu öğrenir. Ali Bey telaşla Fitnat'ın odasına geri döndüğünde vakit çok geçtir, genç kız bir akıyla intihar etmiştir. Bu arada Talat da gelir. O da sevgilisini kanlar içinde görünce dayanamaz ve ölür. Şuur kaybı geçiren Ali Bey de sadece altı ay yaşar.

ROMANIN YARDIMCI DüşüNCELERİ:

1. Kız çocuklarının okutulmaması.
2. Osmanlı'nın son dönemlerinde devlet dairelerinde çalışan memurların kafalarına göre izne çıkmaları.
3. dönemdeki i gveysi korkusunun annelerde hakim halinde olması.
4. Küçük yaştaki kızların kaçırılarak köle olarak satılması.
5. İnsanların hasta olduklarında devayı başka yerde aramaya alışmaları.
6. Kızların çok küçük yaşta evlendirilmesi.

ŞAHIS KADROSU VE ŞAHISLARIN ÖZELLİKLERİ:

1) TAL'AT BEY

Annesi Saliha Hanım , babası ise Rifat Bey'dir. Babasını 6-7 yaşlarında iken kaybetmiştir.18-19 yaşlarında , henüz sakalları çıkmamış bir gençtir. Bir hkmet dairesinde görev yapmaktadır. Terbiyeli ve çok kibar bir kişiliği vardır. Daima güler yzly biri olan Tal'at Bey'in huyları arasında kibir , kıskançlık , çapkınlık ve hovardalık yoktur. Arkadaşları ve dostları tarafından da çok sevilen bir kişidir.

2) FİTNAT HANIM

Babası roman başlarında bilinmemekle birlikte babası Ali Bey'dir. Annesi ise Hacı Babanın evlendiği ve daha sonra ölen dul kadın Zekiye Hanım'dır. Fiziki yapısı ince bir bedene sahip olan kahramanımız orta boylu , gözleri ve kaşları kapkara, beline kadar uzanan saçları olan , bembeyaz bir teni olan , burnu düzgün küçük ağızlı , güzel bir kızdır. Ve 15 yaşındadır. Yumuşak huylu ve nezaketli birisi olan Fitnat Hanım fke ve kızgınlık gibi kavramları bilmeyen bir kızdır. 7 yıl boyunca sokak kapısından dışarı çıkmamış (Ara sıra pencereye çıkan) , evde dikiş diker, nakış işleyen ve çok güzel ahlaki olan bir kahramanımızdır.

3) SALİHA HANIM

50-55 yaşlarında , Talat Bey'in annesidir. 13 sene önce dul kalmıştır. İleri grşly olan Saliha Hanım okuma yazma bilmektedir. Talat Bey'den başka bir yakını yoktur.

4) HACI BABA

Gerçek adı Mustafa'dır. İstanbul- Beyazıt civarında tütün satmaktadır. Kısa boylu, şişman, 60 yaşını aşmış, beyaz sakallıdır. Sinirli , ačkıgz ve titiz bir insandır. Eřini kaybetmiştir.

5) EMİNE KADIN

Hacı Babanın analığıdır. Çerkez soyundan 70 yaşını aşmış bir ihtiyardır. Saçı bembeyaz, ağzında bir tek dişi olmayan , burnu ağzını kapamış ve zayıftır. Pek çok masal bilen , cinlerden , cadılardan bahseden , önüne gelen herkese masal anlatan bir ihtiyardır. Bu kadının görevi ; yemek yapmak ve Hacı Babanın odasını toplamaktır.

6) şERİFE KADIN

Fitnat Hanım'ın dikiş, nakış hocasıdır.

7) ALİ BEY

Fitnat Hanım'ın babasıdır. 40-45 yaşlarında Üsküdar-Toptaş'tadaki büyük konağın sahibidir. Öfkeli, inatçı ve titiz bir insandır. 15-16 yıl önce eski eşini (Fitnat Hanım'ın annesi) kaybetmiştir.

8) RAGİBE HANIM

Talat Bey'in kendisidir.

9) AYŞE KADIN

Arap olan ve fazla yaşly olmayan evin dadısıdır. Küçük yaşta iken kaçırlılmış ve hizmetçi olarak satılmıştır. 20 yıldan beri Saliha Hanım'ın evindedir.

10) GÜLİZAR

RİFAT Bey'in gençliğinde cariyeymiş. Rifat Bey ile Saliha Hanım evlenmeden önce mektuplarını taşıyan 11 yaşında bir kızdır.

11) KAMİLE

Rifat Bey'in annesidir. Akıllı ve çok güzel bir bayanmış.

12) RİFAT BEY'İN BABASI

Kumarbaz, sarhoş, hayırsız, savurgan bir insandır.

ROMANIN MEKAN VE ÖZELLİKLERİ:

Mekân

Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat romanında anlatılan olay, İstanbul'da geçmiştir. Romanda geçen yer adlarını Aksaray, Laleli, Bayezit, Murat Paşa, Odabaşı, Beyoğlu, Şehzadebaşı ve Üsküdar olarak sıralayabiliriz. Bu dış mekânların yanında, Talat ve Hacı Baba'nın evi ile Ali Bey'in konağı da okuyucunun gözleri önüne serilmiştir. Olayın akışı boyunca bu mekânların tasvirleri yapılmakla beraber, bunların başarılı tasvirler olduğunu söylemek zordur. Sadece bir fikir vermek için Hacı Baba'nın evinde Fitnat'ın odasının tasvirine bir göz atmakla yetinelim:

"Bu kapıların sağ koldaki açıldıkça temizce döşenmiş bir oda görünür. Bu odanın bir köşesinde bir sepet sandık ve üzerinde daha bitmemiş, iğnesi üzerinde bir entari ve diğer köşesinde bir ince bez ile örtülmüş bir gergef ve duvarın bir tarafında bir ayna ve diğer bazı böyle alâmetler görünmekle vehle-i ûlâda bir kız odası olduğu fark olunur. Evet, yukarıda ima olduğu gibi Hacı Baba'nın bir emeksiz kızı var idi. İsmi Fitnat idi. İşte bu oda, Fitnat Hanım'ın odasıdır."

Mehmet Kaplan, bu romanda mekânın "çok dar" olduğunu, "dış âleme ve tabiata çok az yer" verildiğini belirttikten sonra, yalnız, Hacı Baba'nın evinin "... batılı, realist romanlardaki tasvirleri hatırlatır şekilde ayrıntılı olarak" ele alındığını ifade eder. "Şemsettin Sami'nin romanında Hacı Baba'nın evini, içinde yaşayanların hayatlarıyla olan münasebete de işaret ederek tasvir etmesi, basitlik ve acemiliğine rağmen yeniliktir. Burada biz, romanın baş kısmında tasvir edilen Saliha Hanım'ın Aksaray'daki küçük odasından daha gerçek bir dünyanın içine gireriz"

Bakış Açısı

Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat romanı, yazar-anlatıcı bakış açısı ile yazılmıştır. Buna göre romandaki anlatıcının bakış açısı, çevremizdeki nesnelere ve olayları çıplak gözle gördükleri gibi tasvir etmek ve anlatmaktan ibarettir. Şahısların portrelerinin çizilmesinde, mekân tasvirlerinde ve olayın akışının anlatımında dil, tabii olarak kullanılmıştır. Eşya ve olayların tabii görünüşlerini değiştiren abartmalı benzetmeler ile mecazlı ifadelerle iltifat edilmemiştir. Şüphesiz çevremizdeki nesnelere ve olaylara böyle bakmak, hele onları böyle yalın bir dille anlatmak edebiyatımızda yeni bir tavidir. Bu tavır, daha romanın başında kendisini gösterir.

Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat romanı, İstanbul'da Aksaray'da bulunan Talat ile annesine ait evlerinin bir odasının tasviri ile başlar:

"Aksaray'da ufacık bir oda. Tantanalı değil, lâkin pek temiz döşenmiş bir odada, yüzünde bir hüsn ü ânın harabeleri nümayan, elli-ellibeş yaşında bir kadın minder üstüne oturup bir şey dikiyordu."

Bu cümlelerin devamında, odada bulunan Talat ile Arap Kadın'ın durumları anlatılır: "Şemsettin Sami bizi burada eski mesnevi ve halk hikâyelerinde olduğu gibi uzak ve ihtişamlı bir masal âlemine değil, İstanbul'da, Aksaray'da yaşayan, orta halli bir ailenin içine sokuyor. Dekor, insanlar ve onların konuşmaları günlük hayatta rastlanabilecek, alelâde bir sahneyi hatırlatır."

Romanın başında görülen bu "alelâdelik", iki sevgilinin mektuplarında karşımıza çıkan çok hissî ifadelerin dışında roman boyunca devam eder. Olay, mekân ve şahısların görüldükleri gibi anlatılmak istenmesi, şüphesiz, yazarın dil ve üslubunu da etkilemiştir. Romanda konuşmalara geniş yer verilmiştir. Aynı endişeyle bu konuşmalar, kahramanların eğitim ve sosyal durumlarına uygun bir dil kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Buna göre romanda, eşya ve olaylara gerçekçi açıdan bakmak ve bunları tabî ve sade bir dille anlatmak endişesinin hâkim olduğunu görüyoruz.

Dil ve Üslup

Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat romanını değerlendiren araştırmacılar, onun dil ve üslubuna dair tesbitlerini de yazmışlardır.

Agâh Sırrı (Levend), "Eserde en önce göze çarpan hususiyet, üslubunun, hikâyeciliğe elverişli bir sadeliği haiz olmasıdır." demiştir.

Mustafa Nihat Özön, "Yazıldığı zaman itibarıyla, bunun benzerlerinden farkı"nın, "ifadesinin daha düzgün, plânının daha muntazam" olduğu kanaatindedir.

Cevdet Kudret, romanı değerlendirirken, "Üslupta da yer yer 'meddah ağzı' kullanılmış, ancak sözlü anlatımda geçebilecek olan 'Haaa!...', 'Yağma yok' vb. gibi sözlere" rastlandığını belirttiikten sonra "Yabancı sözcük ve dil kurallarına yer verilmekle birlikte, eser; genel olarak süssüz bir anlatımla ve o zamana göre sade sayılabilecek bir dille yazılmış; özellikle kişilerin konuşmalarında konuşma dili kullanılmaya çalışılmış, hatta -Arap Dadı'nın konuşmasında olduğu gibi- şive taklidi dahi yapılmıştır" demiştir.

Mehmet Kaplan da, Şemsettin Sami'nin üslubunun "basit" olduğunu söyler: "O, konuşma dilinin dar kelime kadrosu ve sentaksı içinde kalmıştır. Onun bu tutumu, Divan edebiyatının son derece süslü ifade tarzına karşı şuurlu bir reaksiyon olarak izah edilebilir. Eserini 21-22 yaşlarında kaleme alan yazarın, şahsî bir üslup yaratmasına da imkân yoktu. En büyük edebiyatçıların bile ifade zenginliğine uzun bir çalışmadan sonra ulaştıkları ve kendilerinden önceki denemelerden istifade ettikleri göz önüne alınırsa, Türk edebiyatındaki bu ilk roman tecrübesinin basitlik ve acemiliği mazur görülebilir."

Günlük konuşma diliyle yazılmış olan romanda, karşılıklı konuşmalara geniş yer verildiğini görüyoruz. Romanın başında Talat, annesi ve dadıları Ayşe Kadın aynı odada otururken, elindeki kitabı okumakta olan Talat bir ara dalar. Bunu gören annesi konuşmaya başlar:

"– Oğlum Talat, ne oldu sana bugün? Âdetin üzre okuduğun şeylerden bize bir şey söylesene. Baksana, Dadı onun için bekliyor. Hem de Dadı çok merak etti o hikâyenin sonunu dinlemeye... İşte bir saat var ki, bir sana bakıyor ki başlayasın, bir bana bakıyor ki sana söyleyeyim. Lâkin kendisi söylemeye utanıyor, dedi."

"Dadı sandalye üzere bir hareket ederek:"

"– Ha ha, büyük hanım iyi soylar, ben şok ister o hikaaye dinlemek. Şok güzel hikaaye... amma bakar ki, hanım dikmağa dalmış, bey düşünmağa varmış, ben de sukut eder durur. Kuşluk işun hazır yemak var. Ahşama yabacak, amma vakit var bende?... diyerek sözü uzatır."

“Talat Bey, Arab’ın manasız sözlerini dinlemeyip.”

“– Ah anneciğim, bilmem ne oldum, bugün keyfim yok, dedi.”

“– Allah’a emanet, oğlum nen var?”

“– Bir baş ağrısı, bir sersemlik, bir...”

“– Vah vah!... oğlum, hastalık şakaya gelmez, kendini bir hekime göstermelisin.”

“– Aman büyük hanım, bu hakımlar! Baş ağrısı hakim iyi yabmaz, okutmali ha? Baş iyi olmak ister, baş ağrısı gıtmak ister, okutmali, ha ne ya hanım. Gaşan sene bana nasıl sitma galdi! Uş ay sitma... Hakım gelir gıdar, hab verir, hem de ne hab! Zehir!...”

Burada kelime ve cümle seviyesindeki anlatım unsurları, günlük dilden, dolayısıyla sokaktan alınmıştır. Arap Dadi’nın şivesinin taklidi de şüphesiz onu daha da canlı duruma getirmiştir. Belli ki romanda dil, asıl görevi olan duygu ve düşüncelerin aktarımında bir vasıta olarak kullanılmak istenmiştir. Şüphesiz üslup, dilin bu noktadan çok daha ileri seviyede ustalıklı bir şekilde kullanılmasıdır. Bu açıdan baktığımızda bu romanın güzel bir üslupla yazıldığını söylemek zordur.

Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat, olay örgüsü, kahramanları, dil ve üslubu bakımlarından başarılı bir roman sayılamaz. Roman sanatının temel unsurları olan bu kavramların bu metinde yerli yerinde, dengeli, uyumlu ve inandırıcı bir şekilde kurgulandığını söylememiz mümkün değildir. Ancak bu romanla, anlatma esasına dayalı edebiyat geleneğimizde iki tutumun değişmeye başladığını söylememiz uygun olur. Bunlardan birincisi gerçek hayatta yaşanabilecek olayların anlatılmaya başlanmak istenmesidir. Artık, mesnevilerde gördüğümüz tabiatüstü varlıkların başından geçen olağandışı olayların anlatımıyla edebiyat eserleri ortaya koyma geleneği bırakılmak isteniyor. En azından “gerçek hayat” öne çıkarılmaya çalışılıyor. Bu roman, bu arzunun ilk denemelerinden biridir. İkincisi de dil, -özellikle nesirde- asıl görevinde kullanılmaya başlanıyor. Dilin asıl görevi, nesne ve olaylara dair duygu ve düşüncelerimizi anlatmaya yarayan bir vasıta olmasıdır. Bu metinde eski nesrimizin hâkim özelliklerinden biri olan seci hemen hemen yok gibidir.

Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat, sanat bakımından değil, ama edebiyatımızın soyuttan somuta yöneldiği dönemde “roman” a doğru giden yolda atılmış bir adım olduğu için önemli bir roman denemesidir.

ROMANIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Şemseddin Sami'nin roman alanındaki tek eseri olan eser, Türk edebiyatının ilk romanı olarak kabul edilir. Dili, hayata bakış açısı ve vakanın tanzim edilişi bakımından Avrupalı anlamda romanla ortak noktaları bulunan eser, tesadüflerin çokluğu ve sık kullanılan motiflerle halk hikayesini de hatırlatmaktadır. 1872 yılı sonralarında, cüz cüz yayınlanmaya başlamış ve üç cüzde tamamlanmıştır. Romanın dili o zamanki kullanılan dile göre sade olup, yazar eserin genelinde süslü anlatımdan kaçınmıştır. Ayrıca eserde yer yer konuşma diline de yer verilmiştir. (Arap dadının ifadelerinin kendi şivesiyle yazıya aktarılması gibi.) Romanda, görmeden evlenme geleneği gibi önemli bir toplumsal sorun ele alınmıştır. Şemseddin Sami, eserde bu sorundan bahsedip toplumsal bir ders vermek istemiştir.

Romanın işlediği ana konu olan eski örflerin birbirine aşık iki genci nasıl bir bunalıma sürüklediği, eserin başında Talat’ın annesi Saliha Hanım’la babası Rifat Bey’in yaşadıkları anlatılarak okurlara aktarılmaya başlanıyor. Onların yaşadığı büyük aşk ve birbirlerine kavuşmak için verdikleri mücadele konusu üzerinde duran yazar, Saliha Hanım’ın ailesi tarafından başka birisine verilmesinin istenmesiyle

sevgililerin nasıl bir bunalımdan-ikisinin birden intihara kalkışması- tesadüf eseri döndüklerini okurlara sunuyor. Evlilik konusunda roman kahramanlarının görüşleri de o zamanki genel görüşü ve Şemseddin Sami' nin bu genel görüşe zıt olan görüşünü ortaya koyması bakımından önem taşıyor. Cahil , toplumun çoğunun o dönemde evlilik konusundaki görüşünü ortaya koyan diye karakterize edilen Ayşe Bacı' nın 'Heb alem nasıl yabar, biz de öyle yabar. Sen farcaı al, ben de başortisi alur, bugün bir mahalle,yarın bir mahalle gazer, gorur; kız bagandı,alur.' İfadesine karşın belli bir eğitim almış ve yazarın doğruyu bilen bir toplum üyesi olarak gösterdiği Saliha Hanım şiddetle bu görüşe karşı çıkar ve ' ... Sonra, benim beğendiğimi, senin beğendiğini oğlum beğenir mi bakalım? Hep alem nasıl yaparsa biz de öyle yapalım, diyorsun. Lakin görmez misin ki halkın çoğu bugün evlenir, yarın kocası karısını, yahut karısı kocasını bırakır. Bin türlü rezalet olur. ' sözleriyle o dönemdeki evlilik anlayışını ve bunun yarattığı sorunları dile getirir.

Yazarın günümüzden yaklaşık 130 sene önce ele aldığı sorun, tüm gelişmelere, modernite çalışmalarına rağmen hala devam ediyor. Bu sorunun çözülememesinin birçok nedeni var aslında: Türk toplumunda geleneklerin kırılmaz yapısı, ailenin özellikle ailenin reisi konumunda bulunan babanın aileyi ilgilendiren her konu hakkında karar merci olması, toplumun eğitim seviyesinin düşüklüğü ve vb . Bu etmenler yüzünden görücü usülü evlenme, eş seçimin birincil şahıslar yerine üçüncül şahıslar tarafından yapılması olayları devam ediyor.

Kitapta dikkat çeken bir başka nokta da, kitabın yazıldığı dönemle günümüz arasında toplumda kadına bakış açısının nasıl değiştiğidir. Dönemin muhafazakar Osmanlı toplumda kadın ikinci sınıf vatandaş konumundadır. Eğitim, çalışma gibi en temel hakları elinden alınmıştır. O dönemde kızların on- onbir yaşından sonra okula gitmesi kabul edilemez olarak görülmektedir. Saliha Hanım' ın babası kızına onu okuldan aldıklarını ' ...Bu adettir: Kız on-onbir yaşını geçtiği gibi yaşmaksız,feracesiz sokağa çıkamaz.Biz adetin haricinde nasıl hareket edebiliriz? Herkes sonra bizimle gülecek... Ne yapalım? İşte hala kızlar için mahsus mekteplerimiz ,kadın hocalarımız yok ki... Erkek mektebine onbeş yaşında bir kız nasıl gidebilir?' diyerek açıklıyor. Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere o dönemde toplumda kadın üzerinde çok yoğun bir baskı vardır. Aileler çocuklarını okutmak isteler bile toplumun baskısından çekindikleri için bundan vazgeçmektedirler. Kız çocukları yeterli eğitimi alamadıkları için toplumda erkeklerle kadınlar arasında eğitim seviyesi bakımından derin uçurumlar bulunmaktadır. Sadece zengin ailelerin kız çocukları evlerinde özel hocaları sayesinde eğitim alabilmekteydiler. Bunun yanında aile içinde babanın tartışılmaz bir iradesi vardır. Ataerkil bu yapı içinde kadının aile içinde ve toplumda söz sahibi olmasını beklemezdi zaten. O dönemde kadın adeta bir köledir. Evde çalışan 'bedava işçi' konumundaki, hiçbir konu hakkında söz söyleme hakkı olmayan kadınlar erkeklerin mutlak egemen oldukları bir toplumda yaşam mücadelesi vermekteydiler. Romanda kadın kılığına girip sevgilisi Fitnat'a ulaşmaya çalışan Talat'ın peşine sokakta aynı kalemde çalıştığı mesai arkadaşlarından birinin düşmesi ve onu rahatsız ederek tavlamaaya çalışması dönemde toplumun kadına bakış açısını okurlara sunması açısından önemlidir.

Taaşuk-I Tal'at ve Fitnat romanında imparatorluğu etkisi altına alan Batı etkisinin sonuçları eserde yer almaktadır. Avrupai düşünce tarzının hayatımızın her sahasına giridiği on dokuzuncu yüzyılın sonlarında, yaşadığımız toplumsal çelişkiler romanda anlatılmaktadır. Muhafazakar bir insan olan Hacıbaba yenileşme hakkındaki düşüncelerini ' Gidenlerden sorabilirsin,madamlar çıkarlar,erkeklerin meclislerine girerler, kahvelerde otururlar. Fakat bir madama, kocasını yahut biraderini ya babasını kolundan alıp kemal -i vekarla yürüyerek ,ırzına hanel getirmeyecek bir yere gidip kemal-i edeple oturur. Hiç kimse yüzüne bakmaya cesaret edemez.Halbuki bizimkiler öyle değil... Biz kapılarımızı ,kızlarımızı bir arabacıya teslim edip, Allaha emanet ...Nereye götürürse götürsün...' ifadesiyle açıklıyor. Hacıbaba' nın görüşleri halkın genelinin Avrupai düşünceye bakış açısını yansıtmaları bakımından önemlidir. Bir alaturka- alafranga çatışmasının yaşandığı açıktır. Toplumda bir aydın-halk çatışmasının yaşandığını söylemek yanlış olmaz.